

# Påskesymboler – fra offer til pynt

Af George Nellemann

Dette skal handle om noget helt andet, nemlig om påskesymboler. Dem interesserer Inge sig også for.

Ægget er i den kristne kirke tidlig blevet et symbol på Opstandelsen, og de første forårsæg er siden det 12. århundrede blevet velsignet i kirkerne ved den ceremoni, som hedder »benedictio ovorum«.

En af de tidligste oplysninger, vi har om påskeæg i Danmark, er netop fortællingen om, hvordan en munk i Viby ved Århus velsignede de farvede æg, bønderne bragte med til påske, og at han fik sin andel som betaling. Denne oplysning stammer fra en præsteindberetning til oldgranskeren Ole Worm i 1646, men kan godt være fra tiden før Reformationen, da den er fortalt af sognets ældste mænd.

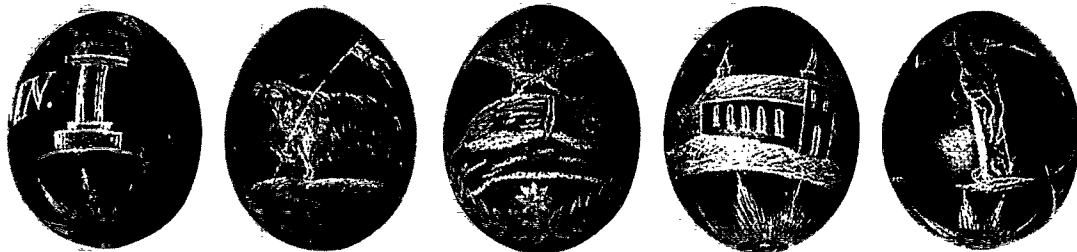
Det var ikke kun æggene, der blev velsignede men alle slags madvarer, som blev bragt med i kirken til påske. Skikken blev afskaffet ved Reformationen, men bisperne påtalte så sent som 1761, at madvielsen stadig blev brugt mange steder i landet.

Det, at præsten selv fik æg til påske, levede videre i påskeofferet. Ved de højtider ofrede menigheden til præst og degn – det var en del af deres løn, og blev ved med at være det indtil offerafløsningen var gennemført overalt i landet ved Lov om præsters lønninger fra 1919.

Højtidsofferet blev dog gradvis til kontante penge, men nok ofte suppleret med æg – eller en høne – fra dem, som ville stå sig godt med præsten eller sikre sine børn god behandling i skolen hos degnen.

Offerskikken gav anledning til talemåden: »*Det er godt at være præst i påsken*«, og at man kunne kende præstebørn på, at de var gule om munden. At der kunne være noget om snakken, fremgår af en opgørelse fra Hove ved Lemvig, hvor præsten i 1830 fra 39 navngivne husstande fik 112½ snese æg, altså 2450.

Med afskaffelsen af højtidsofferet forsvinder den sidste kontakt mellem æg og kirke – kontakten til kristendommen forsvandt allerede ved Reformationen, formelt i alle fald.



Påskeæg fra Tisvilde omkring 1850: farvede æg og med indridsede dekorationer som dem Leonora Christine lavede i Blåtårn.

Beretningen fra Viby taler om farvede æg. Det gør Leonora Christine også i sit »Jammersminde«: Hun farvede æg påskelørdag og dekorerede dem med indridsede blomster. Hun byttede de farvede æg med de andre fanger i Blåtårn, bl.a. med en dødsdømt lakaj, som ikke kunne blive henrettet, fordi den myrdedes enke ikke ville betale for halshugningen.

Næste gang vi, mig bekendt, hører om farvede æg til påske, er i B.S.Ingemann's erindringer fra tiden omkring 1800. Han fik foræret farvede æg og et gyldent påskelam til påske. Æggene trillede han med, mens påskelammet stod som legetøj på hylden. Ingemann var præstesøn, og æggetrilleriet indendørs er da også en skik, som kendes fra store dele af landet, men kun i sådanne urbaniserede miljøer som præstegårde, herregårde og skovridergårde. At trille æg udendørs hører til landsbykulturen, og den kendes kun fra Sjælland, Omø, Sejrø, Samsø og Djursland.

En anden leg med æg hed »at pikke hårdæg«. Den har vi en enkelt beretning om fra Sjælland. Den består i, at man støder sine hårdkogte æg sammen, og den, hvis æg ikke beskadiges, har vundet

den andens. Skikken lever endnu i det sydøstlige Skåne – og den er helt central i den ortodoxe kirkes fejring af Kristi opstandelse påskemorgen. De ortodoxe giver hinanden påskeæggene til erindring om opstandelsen. De støder dem sammen og siger: »Kristus er opstanden« – og der svares: »Ja, han er sandelig opstanden«. De smukt dekorerede æg fra påsken, som gemmes foran husets ikon året om, er ophavet til de berømte kejserlige russiske påskeæg, fremstillet af guldsmede eller i porcelæn.

Vi må nok erkende, at æggene har mistet enhver idemæssig kontakt til kristendommen – samtidig med, at det er æggene, som signalerer, at det er eller er ved at blive påske.

Og det er da også over 100 år siden, at konditorfaget begyndte at overtage fremstillingen af påskeæg. Nok farver man selv dem, man skal trille med eller spise påskedag, men begrebet påskeæg er nok overtaget af konditorfaget og chokoladefabrikkerne.

Disse påskeæg er gaver. Der er næppe mange, der køber påskeæg til sig selv, og gaverne er ofte knyttet til gækkebrevsskikken: som gave til den, der har modtaget et gækkebrev, men ikke kan finde



Påsketræ af forsytiagrene og udpustede æg, dekorerede af billedkunstneren Nina Kleivan i 1999.

ud af, hvem afsenderen er. Eller foregiver ikke at kunne det, for der er som regel tale om, at afsenderen er et barn eller barnebarn, som forventer at få påskeæg.

Gækkebrevs-skikken er en forårsskik, som oprindeligt har været praktiseret mellem kærestefolk, der nu, som så meget andet, er gået fra at være voksenskik til at blive børneleg.

Påskeæggenes mest synlige funktion er i vore dage at være pynt. Hele påsken synes at være ved at gå til i pynt. Det be-

gyndte for alvor i sidste halvdel af det 20. århundrede. I alle fald opstod der et nyt begreb, påsketræet, som er grene, hvori man hænger malede æg, gerne birkegrene, som springer tidligere ud i stuevarmen.

I 1960'erne begyndte man at importere malede æg, først ægte, senere kunstige, fra Central- og Østeuropa, hvor smukt dekorerede æg har været kendt længe. Der udbydes nu masser af kunstæg, og det er nu Kina, som har overtaget markedet – også med udpustede

hønsæg og vagtelæg. Og man kan få alt fra dueæg til strudseæg i kunststoffer – med snor i, lige til at hænge op.

Fra ægget er man først gået fremad og har, som noget af det første, taget kyllingerne med i påskepynten, nok allerede for 100 år siden. Senere er der kommet høns og haner til, og ved sære mutationer er der nu opstået påskeællinger, påskegæslinger og gæs. Det ser ud til, at alt som har med fugle at gøre tolkes som påskesymboler – blot et dun i en sytråd er nok, i alle fald hvis det er gult.

Det andet gamle påskesymbol er lammet. Det er påskens ældste element og kendes fra både jøder og kristne: Offerlammet som blev slagtet og hvis blod blev smurt på dørstolperne, da israelitterne flygtede fra Ægypten ca. 1300 år f.v.t., for at dødsengelen kunne se, at det var et israelitisk hus og *gå forbi*, da den slog alle førstefødte ihjel som straf for, at Faraο ikke ville lade israelitterne rejse væk fra slaveriet. Forbigang hedder på hebræisk *pesach*, det ord, som ligger til grund for vort påske.

Påskelammet bliver Kristussymbol allerede før Jesus for alvor træder frem, idet Johannes Døberen, som de ortodokse kalder Johannes Forløberen, siger til sine disciple: Se, der går det guds lam, som bærer alverdens synd.

Lammet var påskemåltid i det gamle Israel, før romerne i år 70 ødelagde templet i Jerusalem. Alle lammene blev slagtet i templet langfredag – dér er der også en sammenhæng.

Lammet som Kristussymbol kaldes *agnus dei*, Guds Lam, og det fremstilles som regel holdende en sejrsfane – og



Brugsens plakat fra 1999 samler de moderne påskesymboler: æg og kylling, hare og lam, vintergæk og påskelilje, alle forårssymboler uden kristent indhold. Lammet kan med velvilje tolkes kristent, men det er der næppe mange der gør.

som Kristussymbol naturligvis med korsglorie.

Men påskelammet har ikke været påskemad i Danmark – af rent naturhistoriske grunde: lammene er først tjenlige til slagtning om efteråret, så når man nu i stadig højere grad spiser lam til påske, er det fordi man får dem frosne fra New Zealand.

De moderne påskesymboler symboliserer alle forår: kylling og æg, hare og lam, vintergæk og påskelilje. De har ikke megen forbindelse til den religiøse fest.